

te begin-punt. Aan. Want die jaar splitsende meer mee. Hij niet vóór. Hij t, niet de ver-

alten.

taal-in-éenen. litten.

èn-èn-schema Hij had Christus. Hij had Hem nschenweg te was Hij schafte.

programma's. te leven van uit het Zee- rthe. En buiten te eere overal rtijloozen. Der woord-loozen. tintief-loozen

oep I).

ap II).

(groep I).

II).

ven alle histo- a-historischen n de aardsche mten bewaren week en in de contrastjes te ie? Is dat niet

? „Terug naar agin, het is de

vroom.

„dat Christus is Ingegaan, onze horizon- oid heeft, dat ig, zestig-, ja iad der weder- is het Woord

dat een bron ndien er een de horizontale ding graaft en in dat zaad op

is een mooie orm“. De norm ns kracht, een dynamisch ges tot zaligheid, tief zijn. Maar tegen „norm“ n zoó wordt de epaald godde- kunnen leven mocht wezen, ge lijn der rle- lekke van de en rivier meer

ron) heeft dus toepassing als norm of niet niet naar den

rtijloozen een artig tegen de God, die oer- t. Zij kent den

egt. 't Is heele- on" of „boven u los te maken te Volksbewe- die de anti- aede om u vrij enheidsleuzen, tispelen tegen namiek ont- on.

Laat alle stroomen slechts vrolijk zingen. Zingen naar de norm, die groote kracht van God: Dewelke is Zijn Woord! Zijn levend en vrucht-dragend zaad-Woord. K. S.

3) Mag. Dr G. Philips, in: „De Katholieke Kerk“, Gods- dienstloer en Apologie, Eerste deel, Boek 1—13, Utrecht, p. 622.

Hoe het in de hedendaagsche tenten Kedars toegaat.

Men zal zich herinneren, dat begin 1944 een vijftal predikanten uit Groot-Den Haag in betrekking tot het optreden van prof. Schilder met diens brief aan de kerkeraden, zich ieder per afzonderlijk schrijven tot de Generale Synode richtte. Vier van hen zonden een brief, de vijfde een telegram.

Op die epistels van die vijf volgde nog een tweede brief van een hunner, ds Oranje, waarin hij ten aanzien van die vijf adressen tot de Synode volgens het pers- verslag aan de Synode mededeelde „dat de brieven der Haagsche predikanten aan de Synode over geheel verschillende zaken, op zeer verschillende wijze en zonder voorafgaand overleg waren tot stand gekomen“.

Dit leek mij op zich zelf beschouwd onwaarschijnlijk. Wanneer wij des zomers de bekende meteorieten of wel vallende sterren in den volksmond, allen in één baan gericht, aan den avondhemel zien verschieten, dan weten we, die behooren allen bij elkander, ze zijn van één hemellichaam afkomstig, dat eens in het heelal uit elkander is gespat of waarvan brokstukken zijn afge- spat. En wanneer nu vijf sterren uit dien éénen bepaal- den Haagschen sector van den predikanten-hemel allen een tegelijk op hun beurt gaan „verschieten“ in de richting Utrecht, waar de Synode vergadert, dan ligt daarin voor een ieders besef een aan zekerheid gren- zende waarschijnlijkheid, dat die brieven op een of an- dere manier niet elkander in verband staan als produc- ten van gezamenlijk opgedane inspiratie.

Dan acht men nader onderzoek gewenscht, wanneer daar iemand komt verklaren: bij die brieven en brief- schrijvers is er geen samenhang en samengang.

Die verklaring wekte daar, waar men wel iets meer van deze zaak afwist, bepaald ergernis. Maar zooals wel meer gebeurt, het bleef bij een onderlinge uiting van misnoegen. Wanneer de zaak niet verder komt, ontvaardt zoots licht in „geroddel“.

Na een voorzichtig ingesteld onderzoek bleek mij, dat die geruchten over dat onderlinge verband tusschen die vijf wel degelijk op waarheid beruisten. Vier van die vijf adressanten hadden alvorens te schrijven een ver- gadering bijgewoond in de Westerkerk in den Haag. Daarin school op zichzelf niets verkeerd. Daarbij waren evenwel bewust eenige collega's van het overleg uit- gesloten, en was men dus zuiver als een kongsi opge- treden. Dat was erger. Ik meende de bedorven sfeer te kunnen zuiveren door deze zaak publiek aanhangig te maken. Uit die overweging schreef ik op 21 Maart 1944 daarover aan de Synode. In mijn brief oordeelde ik, dat ds Oranje naar eer en geweten die verklaring over die brieven niet had mogen afleggen als zijnde misleidend. Voorts sprak ik als mijn oordeel uit, dat die vergade- ring in den Haag een allerminst onschuldig karakter had gedragen en bedroevende verhoudingen onder ons aan den dag had gebracht. Men herinnert zich hoe nog niet vele jaren geleden prof. Hepp voor een select ge- zelschap een soortgelijke vergadering, vol critiek op K. S., had belegd. Kongsvorming in de kerk is scheur- making in beginsel.

Van mijn brief zond ik ds Oranje terstond afschrift met begeleiding schrijven, waarin ik hem berichtte van mijne van de zijne afwijkende zienswijze. Later zou ds Oranje wel in de Heraut schrijven, dat ik mij achter zijn rug een tot de Synode had gewend. Feit is, dat hij volledig kennis kreeg van hetgeen ik had geschreven. Na circa veertien dagen bevestigde hij dan ook de ont- vangst van mijn brief en schreef mij aan de Synode te zullen antwoorden, „maar het niet juist te achten mij persoonlijk te gaan inlichten“. Hij zond mij dus geen copie. De Synode deed vervolgens uitspraak en verklaar- de door den inmiddels van ds Oranje ontvangen brief algeheel voldaan te zijn en sprak tevens uit, dat zij mijn conclusie in mijn brief van 21 Maart, naar haar zeggen „voor het grootste deel op grond van onjuiste voorlichting verkregen“, moest afwijzen. Zij verklaarde voorts, dat volgens een door de predikanten ds Attema en dr de Bondt over deze zaak eveneens nader afge- legde schriftelijke verklaring, haar gebleken was, dat het niet in de bedoeling had gelegen de Synode op te wekken tot het nemen van maatregelen tegen prof. Schilder, op die bewuste vergadering in den Haag, maar haar eenvoudig een betuiging van instemming met haar leernitspraken te zenden. Deze adhaesiebetuiging was dan blijkbaar toch een reactie op den brief van prof. Schilder naar de kerkeraden, want de Synode verklaarde ver- der, dat volgens het getuigenis dier beide predikanten men alleen in navolging van prof. Schilder, die in zijn brief een onderscheiding zou hebben gemaakt tusschen bezwaarde en niet-bezwaarde predikanten, alleen de niet-bezwaarde in het overleg had betrokken. Daarbij sprak de Synode wel uit, dat dit niet voorzichtig van die Haagsche predikanten was geweest, omdat elke schijn van lachvorming dient te worden vermeden. Het was dus evenwel maar schijn en niet meer dan dat. Tot die lichtelijk diskwalificeerende beoordeeling had de Synode de moed te komen, omdat die Haagsche vergadering niet reeds zou zijn doorgestaan, en in dat niet doorgaan feitelijk een veroordeeling van den opzet lag opgesloten. Vervolgens sprak de Synode te mijnen aanzien uit, dat de vergadering in den Haag niet was belegd tot het doel

door mij genoemd, dat geen concept-schrijven tegen prof. Schilder gericht ter tafel had gelegen en dat geen be- sluit was genomen om niet gemeenschappelijk maar per- soonlijk, welk schrijven dan ook, aan de Synode te rich- ten.

Ik was derhalve volgens de Synode op een onjuiste berichtgeving ingegaan en had mijn conclusie en oor- deel te herzien.

Daarop heb ik de Synode een uitvoerig punt voor punt exact op de zaak ingaand antwoord gezonden. Ook van dit schrijven ontving ds Oranje weer afschrift. Hij beantwoordde mij dit schriftelijk met de opmerking „gaarne het antwoord van de Synode af te wachten, son- der persoonlijk op onjuistheden in mijn betoog in te gaan; waar ik mij tot de Synode had gewend, kon hij zich van die plicht ontslagen achten“. Hoewel mijn reactie in een dergelijke zaak minder terughoudend zou zijn geweest, ook voor mij was het antwoord van de Synode het be- langrijkste. Zij had tegen mij een uitspraak gedaan en niet ds Oranje.

Misschien zal iemand vragen, waarom dit alles nu nog weer eens opgehaald? Men kijke naar het opschrift boven dit stukje. De zaak had kunnen blijven rusten, wanneer de Synode inderdaad geantwoord had. Maar tegen de verwachting van ds Oranje en mij in, zweeg zij in alle talen tot op heden.

Herinner ik mij goed, dan werd mijn brief destijds ongeveer gelijktijdig met dien, welken ds Rolloos schreef, in handen van een Commissie gesteld. Ds Rolloos kreeg spoedig antwoord. Het antwoord aan mij bleef uit. Was de zaak soms ingewikkeld? Allerminst! Sinddien heeft menigeen mij gevraagd, of ik mij bij dat diskwalifice- rend oordeel van de Synode had neergelegd. Nu de Synode zwijgt licht ik gaarne nader in, ter vervollediging van dit stukje Haagsche kerkgeschiedenis.

De Synode sprak uit, dat ik grotendeels op onjuiste voorlichting was ingegaan. Dit zou den indruk kunnen wekken en ook feitelijk moeten wekken, dat zij mijn voorlichting had opgevraagd en onderzocht. Dit is even- wel in het geheel niet het geval. Zij sprak dit oordeel uit, zonder die inlichtingen van mij ook maar in het minst te kennen. Dat noem ik lichtvaardig oordeelen.

Had de Synode mij om opheldering verzocht en haar conclusies niet op grond van éézijdige voorlichting ge- trokken, het belangrijkste verwaarloozende, dan zou haar antwoord aan mij allicht anders zijn uitgevallen. Dan zou haar o.a. zijn gebleken, dat die vergadering in den Haag wel „officieel“ spoedig aan haar eind was, maar dat men toch daarna „niet-officieel“ nog ruim 1½ uur was bijeengebleven. Dan zou zij hebben kunnen lezen de verklaring zwart op wit van één der aanwezigen, dat hem door een mede-aanwezige bij het heengaan nog ter opwekking was toegevoegd: Je schrijft maar hoor! Die betreffende predikant is op dat verzoek niet ingegaan. Is het in het licht van deze feiten niet wat lichtvaardig geoordeeld, wanneer de Synode schrijft, dat in het niet-doorgaan van de vergadering een veroordeeling van den opzet lag opgesloten? De gesloten vergadering werd in een onder-onse voortgezet. En wat in nu erger?

En dan het concept. Mijn berichtgever, althans één van hen, van dichtbij met deze zaak op de hoogte, ver- klaarde niet door overlegging van bewijsstukken afdoende opheldering te kunnen verschaffen. Er zou altijd wel een mysterieus waas over deze zaak blijven hangen. Ik vond daarin aanleiding mijn aanvankelijk gegeven verklaring, dat het concept een verzoek zou hebben in- gehouden tot het nemen van maatregelen tegen prof. Schilder, in te trekken. Overigens had ik dat feit aller- minst beoordeeld en het welbewust, „een kerkelijke aangelegenheid genoemd, waarbij allen betrokken wa- ren“, en dus niet maar enkelen. Mijn oordeel behoeft ik dus niet te herzien op dit punt, want mijn beoorde- ling paste wonderwel ook op den door de predikanten ds Attema en dr de Bondt aangewezen inhoud van het concept.

Maar wat had ik dan wel geoordeeld? Dat die verga- dering in den Haag kongsi-vorming betekende en dus in beginsel scheurmaking was. Welnu, dat was de waar- heid. Men had drie collega's opzettelijk niet uitgenoo- digd. Maar, zegt nu de Synode, die predikanten deden dat in navolging van prof. Schilder. Deze had immers in zijn brief een onderscheiding gemaakt tusschen reeds bezwaarde en nog-niet bezwaarde predikanten? Het is verbijsterend. Weet een Generale Synode dan niet meer het verschil tusschen onderscheiding en scheiding? Aan- genomen, hoewel het m.i. wel wat gezocht is, prof. Schilder had een onderscheiding gewild tusschen reeds bezwaarde en nog niet bezwaarde. Selecteerde hij ook daarbij? Hij zond zijn brief aan alle kerkeraden, zonder onderscheid, wekte allen op: denk daar nu samen eens over na. Wanneer inderdaad volgens prof. Schilder vroeg of laat een ieder in conflict zal komen met die Synode-uitspraak, wat is dan wenschelijker, dan dat bezwaarde en niet-bezwaarde dit punt samen eens be- zien? Wat ligt meer voor de hand? De principieele fout van die eerst „officieel“ slecht kortstondig en vervolgen „niet-officieel“ wat langer vergaderende predikan- ten uit den Haag was, dat zij van een onderscheiding van prof. Schilder, die de eenheid beoogde en nadruk- kelijk bewaarde, een duidelijke, feitelijke scheiding in hun midden hadden gemaakt, die de eenheid scheurde. De anderen werden buiten het gemeenschappelijk over- leg gehouden. Ik moet dat scheurmaking blijven noemen, totdat men mij met argumenten van het tegendeel ver- tuigt. Men zal dus verstaan, dat ik mijn oordeel en con- clusies over die bedroevende vergadering in den Haag als een reeds eerder ook elders voorgekomen symptoom van kongsi-vorming in de kerken, moet handhaven.

Die vergadering in den Haag staat dus als feit vast. Ook staat vast, dat aan het eind van die bijna 2 uur bijeenzitting, zoo „onder ons“ de één tot den ander ter aanbeveling zel: Je schrijft maar, hoor! Ik meen dus het volste recht te hebben te concluderen, zooals ik deed, dat men het raadzamer geacht heeft niet gemeen- schappelijk maar persoonlijk te schrijven. De Synode maakt daarvan in haar conclusie, dat ik geschreven zou hebben, dat men besloten zou hebben zulks te doen. Ik schreef evenwel raadzamer achten, dat is volgens mij nog geen besluiten.

In het voorgaande ligt evenzeer opgesloten, dat ik

het als onjuiste voorlichting blijf afwijzen, „wanneer ds Oranje schrijft, dat die brieven zonder overleg en op zeer verschillende wijze en over zeer verschillende za- ken handelend, zijn tot stand gekomen. Hij verklaart dit niet alleen van zijn eigen brief, maar volgens het pers- verslag ook van de anderen.“

Minstens vier van de vijf, zijn volgens mij product van overleg, al was dit dan ook een overleg, waarbij men overlegde, dat het beter was niet te overleggen.

Precies zooals ik vallende sterren betrek op een ge- meenschappelijken oorsprong, zie ik die brieven der Haagsche predikanten als producten van een op het punt van een collectief-schrijven uit elkander gespatte ver- gadering van een predikanten-club.

En ik reken het een Synode uit respect voor haar, ernstig aan, dat zij dergelijke voor de hand liggende feiten, ignoreert.

Even oppervlakkig is het, dat men ter Synode voet- stoots die verklaring van ds Oranje, dat die brieven der Haagsche predikanten over „zeer verschillende zaken“ handelen, heeft aanvaard.

Op zichzelf is het al bevreemdend, dat men zoots aan de Synode gaat schrijven. Weet die Synode dan zelf niet, wat er in die brieven staat? Moet het nog speciaal onder haar aandacht worden gebracht? Of ducht men berisping vanwege factievorming? Dan geldt: Qui s'ex- cuse, s'accuse.

Het merkwaardigste is evenwel, dat het allerminst waar is, dat die brieven over zeer verschillende zaken handelen. Zij betroffen precies dezelfde zaken. Aller- eerst de vraag: Hoe weet ds Oranje dat toch zoo precies van al die brieven? Daarover schreef dr de Bondt mij op 29 Juni 1944: „Ds Oranje weet nog niet, wat ik aan de Synode schreef. En ik weet nog niet, wat ds Oranje schreef“. Hoe kan dan ds Oranje aan de Synode schrij- ven er wel alles van te weten? Volgens dr de Bondt putte hij die kennis uit de persberichten. Dit is dan ook wel de eenigste mogelijkheid, die hem overbleef.

Is het niet curieus? Ds Oranje gaat op grond van een persverslag nog eens aan de Synode schrijven, wat er zoal in brieven te lezen staat, die de Synode zelf in haar archief heeft. Dat is uilen naar Athene dragen. Waren het nog maar uilen, het zijn niet meer dan plaat- jes van die beestjes (peraverslag-waergave)! Het is mij onverklaarbaar.

Het allermerkwaardigste is evenwel, dat kennisne- ming van dat persverslag juist aantoonde, dat die brieven in plaats van over zeer verschillende zaken over pre- cies dezelfde zaken handelen. Het bedoelde persverslag van den heer Scheps meldde toch dat geschreven werd door:

ds Attema: „bidt de Synode de sterkende kracht des Heeren toe en hoopd dat de Synode alle maatregelen nemen zal, die scheuring voorkomen zullen“.

dr de Bondt schrijft: „met groote ingenomenheid kennis te nemen van de beslissing der Synode. Wekt met alle kracht der ziel op, die maatregelen te nemen, die scheu- ring voorkomen zullen“.

ds Oranje: „verklaart ten volle achter de Synode te staan“.

ds Mr de Vries: „betuigde instemming met de synodale beslissing“.

ds van Nes: „gal de Synode de ernstige verzekering dat hij en de groote meerderheid der kerken de beslis- singen der Synode met blijdschap vernemen“.

Al die brieven hebben als inhoud: de adhaesiebetuiging aan de Synode, precies dezelfde zaak, waarvoor men volgens de Synode destijds was bijeengekomen.

Of dat overleg ook vruchten had afgeworpen! We gaan verder:

ds Attema: „acht den brief van prof. Schilder onver- antwoordelijk en ontoelaatbaar“.

dr de Bondt: „acht den brief van prof. Schilder on- toelaatbaar en vertrouwt dat de Synode daarover met den hoogleeraar zal behandelen“.

Die brieven van ds Attema en dr de Bondt zijn vol- gens het persverslag (zie ook boven) zelfs tot in de ge- bezigde woorden gelijkluidend.

ds Oranje: „Meer dan de leerbeslissing is voor hem de kwestie van het gezag in Christus' Kerk. De synode eische voor alle onderwerping aan het kerkelijk en amb- telijk gezag“.

ds Mr de Vries: „Wenscht de Synode een vaste hand en voorzichtig beleid toe“.

ds Barkey Wolf presenteert ergens in Nederland aan het loket een telegram met den volgende discretie inhoud: „Verzoekte maatregelen te nemen tegen het re- volutionaire drijven van prof. Schilder“.

ds van Nes: „Verzocht de Synode te zorgen, dat wat aan kandidaten verboden is, niet door hoogleeraren wordt gedaan“.

De een doet het wat better dan de ander, maar allen hebben toch dit gemeen, dat zij op één zaak doelen: het optreden van prof. Schilder. Dit alles volgens het Pers- verslag, waarop ds Oranje, volgens dr de Bondt, zijn verklaring baseerde.

Het is mij compleet een raadsel, dat de Synode niet terstond toen ds Oranje die eigenaardige verklaring haar toezond, dat die brieven over zeer verschillende zaken zouden handelen, hem per omgaand geantwoord heeft: Hoe komt U daarbij? Het gaat in die brieven over precies dezelfde zaken. Dat zullen wij als ontvangers van die brieven toch wel het beste weten!

De verklaring van ds Oranje over dat „zonder over- leg“ en van dien „zeer verschillenden“ inhoud t.a.v. die brieven aanvaard ik dus niet. Blijft nog over, dat hij ook bewerd heeft, dat die brieven van hem en zijn collega's „op zeer verschillende wijze“ tot stand kwamen. Inderdaad: het klokke klinkt, de vogel zingt, iedereen op zijne wijs. Zoover liggen „de wijzen“ evenwel hier niet uit elkander. Het is beoordeeld naar de wijzen, alles koekoek, koekoek, één daan. En overigens: de één krab- belde achter een loketje haastig wat op een telegram- formulier, de ander zat rustig thuis, stak zijn beenen onder zijn bureau en begon aan een briefje. Het zij toegegeven: het is alles zeer verschillend wat die wijzen betreft, en wel waard eens apart aan de Synode te wor- den geschreven!

Men zal begrijpen, waarom ik niet zooals de Synode t.a.v. de verklaring van ds Oranje „algeheel voldaan“ ben, maar nog even onvoldaan. Dat richt zich niet tegen